

БАДИЙ ТАРЖИМАДА ШЕЪРИЙ ИФОДА ЎЗИГА ХОСЛИГИ (ЗУЛФИЯ ШЕЪРИЯТИНИНГ ҚОРАҚАЛПОҚ ТИЛИГА ТАРЖИМАСИ МИСОЛИДА)

Зулфия Асаматдинова

Бердақ номидаги ҚҚДУ Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси ассистенти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7164954>

Аннотация. Ушбу мақолада бадий таржимада шеърий ифода узига хослиги тугрисида маълумот берилган.

Калит сўзлар: бадий, драматизм, бадий тизим, мазмун, бадий маҳорат.

УНИКАЛЬНОСТЬ ПОЭТИЧЕСКОГО ВЫРАЖЕНИЯ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ (НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕВОДА ПОЭЗИИ ЗУЛЬФИИ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК)

Аннотация. В данной статье представлена информация об уникальности поэтического выражения в художественном переводе.

Ключевые слова: художественный, драматизм, художественная система, содержание, художественное мастерство.

THE UNIQUENESS OF POETIC EXPRESSION IN LITERARY TRANSLATION (ON THE EXAMPLE OF THE TRANSLATION OF ZULFIYA'S POETRY INTO THE KARAKALPAK LANGUAGE)

Abstract. This article provides information about the uniqueness of poetic expression in literary translation.

Keywords: artistic, drama, artistic system, content, artistic skill.

КИРИШ

Бадий таржима ҳар бир миллий адабиёт тараққиёт даражасини белгилайдиган асосий омил, унда маданий ҳамкорлик ва адабий алоқалар омукталашади. Ижод маҳсулоти сифатида истилоҳ халқлар ўртасидаги ижтимоий-сиёсий, фалсафий-руҳий ва маънавий-ахлоқий ришталарини мустаҳкамлайди. Ўз-ўзича ҳеч бир бадий тизим тараққиётга эриша олмайди, замон, макон ва имкон чегараларини ҳамшиша ижодий таъсир қувват-ҳофизаси белгилайди! Шу маънода, шакл комплекси поэтик муносабатларни тартибга соладиган ҳалқага айланади.

Дўстлик нисбий тушунча, унинг асосини бир-бирига нисбатан мувозанат тайин этади! Жорий ҳолат дунёқараш, дид, савия ҳамда малака типологик муштараклигини тақозалайди. Айнан ижод фалсафасини қардош тиллардан ўгиришга ментал хусусиятларга эътибор қаратиш жоиз, негаки, жўғрофий ҳудуд, яхлит эътиқод-маслак ва астрономик вақт ҳал қилувчи вазифа бажаради!

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Зулфия ижоди туркий адабиётлар контекстида салмоқли ўрин эгаллайди. Шарқ мамлакатлари силсиласида 64 тилга таржима қилинган шоира ижоди қорақалпоқ китобхони ҳам кўнгил мулкига айланаёзган. Хусусан, И.Юсупов, Х.Даўлетназаров, Ш.Аяпов, С.Ибрагимов тажрибасида қорақалпоқчалашган шеърий йўсин янгидан-янги қирраларни кашф этади!

Шоира ижодий мероси ўз давридан то шу кунгача адабиётшунослар, сўз санъати ихлосмандлари диққат марказида бўлиб келган. Зулфия ҳаёти ва ижоди методистлар

томонидан алоҳида тадқиқот объекти қилиб олинмаган. Ҳолбуки, шоира ҳаёти ва ижодини, адабий меросини ўрганиш ва унда илғор таълим технологияларидан, самарали усулларидан фойдаланиш эътиборга молик бўлган. Унинг бадиий маҳоратини ўрганиш унинг ижодига хос нозик қирраларини англашимизга ёрдам бериши шубҳасиздир. Зулфия шеъриятининг ихчамлиги бежиз эмас. Бу ҳам шоиранинг сўз зиммасига катта фикр, ҳис-ҳаяжон юклай олганининг натижасидир. Агар фикр ва кечинманинг янги жиҳатлари кўриниб қолса, у мустақил, аммо мазмунан, руҳан ўзаро боғланган бир неча шеър яратади. Зулфия ижодидаги туркум шеърлар шу тарзда туғилган.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Зулфия шеърияти теран фикр билан жўшқин ҳиссиёт уйғунлигидан ҳосил бўлган, демак, интеллектуал ва психологик шеърият. У таҳлилий, фалсафий, ўйчан, айни чоғда аниқ манзарали. Шоира ҳиссиёт оқимини, кечинма манзарасини, ўткир драматик ҳолатни ҳам, драматизмнинг чўққисидир. Унда вақт ва макон қамрови кенг, яхлит. Ижодида хотира, тақдирдош, юрагига яқин кишилар, келажак оҳанглариининг барқарорлиги шундан. Зулфиянинг олижаноблик, жасорат, ҳаққоний халқ ғурури, табиат ва инсонга нисбатан самимий туйғулар ва ҳурмат, бой ранглар ва кутилмаган янги тимсоллар билан бажарилган лирикаси, китобхон қалбини ларзага келтиради, инсониятнинг келажакка бўлган ишончини мустаҳкамлайди.

Дарвоқе, Ибройим Юсупов Зулфия шеъриятини таржима қиларкан, диққат эътиборингизни шоирнинг муҳаббат ва садоқат мавзуси куйланган шеърларининг таржималари тортади. Шеърларини ўқиркансиз, уларнинг асл нусхалари кўз олдингизда гавдаланади. Таржимон шеърларининг мазмунини, шаклий ўзига хослигини тўла бера олганини ҳис қилиб, завқланасиз. Зулфия шеъриятига хос соддалик, фалсафий теранлик, мисраларнинг бағрига яширинган чуқур маъно, образли мушоҳада каби бадиий хусусиятлар аслидагидек ўгирилган. Мазкур мисраларни қиёслаб кўрайлик:

Асл нусхада:

Рашк

Ўлтирибман дарё бўйида,

Юрагимда рашк билан ҳавас.

Дарё оқиб борар... қўйнида

Қуёш нури, баҳорги нафас.

Йўқ, рашкимни қўзгатган бумас!

Таржимада:

Қызғаныш

Отырман маўжирген дәрья бойында,

Кеўлимде қандай қызғаныш, ҳаёес.

Суў ҳам нур, екеўи түскен ойынга,

Ҳам бәҳәр нәпеси... Бирақ бул емес,-

Көзимди қыздырган бул емес бирақ,

Бир қарашда таржимон юқоридаги қаторларни сўзма-сўз, сатрма-сатр осонгина қорақалпоқчалаб қўя қолгандек кўринади. Лекин таржимани асл нусхага чуқурроқ қиёсласак, мутаржимнинг сўз танлаш, уни ўринли ишлатиш, қорақалпоқ тилининг имкониятларидан фойдаланиш маҳоратига гувоҳ бўламиз. Таржимон асл нусхадаги

“ўлтирибман” феъли қадимий тилга хос бўлса ҳам ҳозирги кундаги ўтирибман шаклига хос таржима қилган.

Асл нусхада:

*Чунки, мен ҳам халқ денгизида
Баҳор нафасин ҳам сезаман.
Дарё оқиб ётар изида,
Мен истасам жаҳон кезаман.
Лим-лим сувдан узолмайман кўз,
Тўлқинларда тирик ҳаяжон.
Қуёш миллион ва миллион юлдуз
Бўлиб унга сочилган маржон...
Тепасида учар гала қуш,
Аргимчогин дарёга солиб.
Тоғ еллари уриб ўтар тўш,
Салқинидан шаҳарга олиб.
Йўқ, рашкимни қўзғатган бумас!*

Таржимада:

*Өйткени, бəхəрдиң нəфесин маған,
Сезиў несип еткен журт пенен бирге,
Дəрья ағар тек те өз аңғарынан,
Ал мен бара аламан қəлеген эсерге.
Толқын бир тынымсыз өмирге толып,
Мениң қыялымды сүйрелеп қашар.
Қуяш миллион-миллион шоқ жулдыз болып,
Суўға есап-сансыз маржанлар шашар.
Шағала шарқ урып дəрья үстінде,
Жеңил қанатына суўды сыздырған.
Суўдың салқын леби ырқ бермей күнге,
Таў етегин бойлап қалаға урған.
Бул да емес, бирақ көзимди қыздырған*

МУҲОКАМА

Таржима жараёнини кузатар экансиз, таржимон аслиятнинг лексикасини бузмаган, шеърнинг мазмун ва руҳини, оҳангини, вазни ва қофия қурилишини айнан сақлаган. Шу билан бирга мутаржим айрим мисралар таржимасига ижодий ёндашган, уларни қорақалпоқ ўқувчисига мослаштириб қайта яратган.

Маълумки, Зулфия ижоди ранг-баранг. У нафақат севги, муҳаббат, балки турли мавзуларда қалам тебратган. Шеърларидаги бу мавзу ранг-баранглиги таржимада ҳам маъноли ва таъсирли. Қуйидаги парча таржимаси И.Юсуповнинг таржимонлик таланти билан шоирлик истеъдодининг ўзаро уйғунлигига гувоҳ бўламиз:

Асл нусхада:

Баҳор келди сени сўроқлаб...

*Салқин саҳарларда, бодом гулида,,
Бинафша лабида, ерларда баҳор.
Қушларнинг парвози, елларнинг нози,*

Бахмал водийларда, қирларда баҳор....

Таржимада:

Бэхэр келип сени жоқлады

Салқын саҳраларда, бадам гүлинде

Бинәфша ләбинде сайларда бэхэр,

Самал желисинде, қуслар тилинде,

Мақпал ойпатларда, қырларда бэхэр...

Мазкур мисраларда Зулфия ижодининг ғоявий ва бадий-эстетик салмоғи таржимада бутун борлиғи билан жилоланган. Гарчи таржимада мисраларнинг ўрни алмашган бўлса-да, мазмундаги мантикий асос асло бузилмаган.

ХУЛОСА

Кўриниб турибдики, таржимада асл нусхадаги шакл ва мазмун мутаносиблиги сақланган. Шеър шоирона қалб билан ўтирилса, ўқувчига бадий-эстетик завқ берадиган образлиликдан фойдаланса шунча яхши. Умуман олганда, Зулфия шеърларининг қорақалпоқ тилида нашр этилиши адабий ҳаётда катта янгилик бўлди, икки қардош адабиёт ўртасидаги алоқаларнинг янада мустаҳкамланишига замин ҳозирлади.

REFERENCES

1. Baymenova, K. (2022). PISA TADQIQOTLARI DOIRASIDA O 'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI. *Science and innovation*, 1(B4), 582-584.
2. Baymenova, K. (2022). O 'Quvchilar Funkcional Savodxonligini Baholash Bo 'Yicha Dasturni (Pisani) Fanlararo Bog 'Liqlik Asosida O 'Rganish. *Miasto Przyszłości*, 26, 131-134.
3. Байменова, К. (2022, August). УМУМТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ЎҚИШ САВОДХОНЛИГИНИ ОШИРИШ МУАММОЛАРИ. In *INTERNATIONAL CONFERENCE: PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS*. (Vol. 1, No. 3, pp. 26-30).
4. Ikromjonovna, M. D. (2021). LINGVO-COGNITIVE AND LINGUCULTUROLOGICAL ASPECTS OF PROVERBS AND MATALS IN DIFFERENT SYSTEM LANGUAGES. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 10(3), 46-53.
5. Mirzaeva, D. I. (2020). THE ROLE OF PAREMIOLOGY IN THE LANGUAGE SYSTEM. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(6), 245-251.
6. Ismoilova, S. (2022). SO'ROQ GAPLARNI O'QITISH VA O'RGANISHNI METODIK TASHKILLASHTIRISH YUZASIDAN TAKLIFLAR VA MASALALAR. *Science and innovation*, 1(B5), 266-270
7. Abdumalik o'g'li, O. R. Cultural Comparison of Uzbek and English Language Speech Styles..
8. Abbasova, N. K. (2020). O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OLMOSHLARNING QIYOSIY TAHLILI. In *МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ* (pp. 472-476).
9. Sotvoldiyevna, U. D. (2022). Political Euphemisms in English and Uzbek Languages (A Comparative Analysis). *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 9, 92-96.

10. Nurmatova, M. M., & Ismoilova, D. R. (2021). BUILDING THE STRATEGIC COMPETENCE IN THE HETEROGENEOUS COMMUNICATION. *ВЕСТНИК МАГИСТРАТУРЫ*, 65.
11. Аббасова, Н. К. (2020). ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 49-53).
12. Юсупова, С. А. (2022, September). ЎЗБЕК ТИЛИ ТИПОЛОГИЯСИДА ҲУРМАТ КАТЕГОРИЯСИ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 1, pp. 10-14).
13. Юсупова, С. А. (2022, September). ЎЗБЕК ТИЛИДА ҲУРМАТ ИФОДАЛАШНИНГ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE " INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION"* (Vol. 1, No. 1, pp. 10-14).
14. Yusupova, S. (2022). ИЖТИМОЙ ГУРУҲЛАРДА ҲУРМАТ КАТЕГОРИЯСИ ИФОДАЛАШ. *Science and innovation*, 1(В5), 350-352.
15. Зулфия.Сайланма. Т., “Шарк” нашриёти, 2015, 21-бет
16. Зулфия. Мушайра. Нөкис., “Билим” 2015, 34-бет